

STICHTING

ERIK HAZELHOFF ROELFZEMA *PRIJS*

JURYRAPPORT ERIK HAZELHOFF JONG TALENTPRIJS 2014

De Stichting Erik Hazelhoff Roelfzema Prijs reikt dit jaar voor de derde maal de Jong Talentprijs uit. Deze tweejaarlijkse prijs wordt uitgelooft aan de auteur van de door de vakjury van de Stichting als beste beoordeelde universitaire masterscriptie uit de voorbije twee jaren (2012-2013). Deze scriptie kan zowel aan een Nederlandse als aan een Vlaamse universiteit zijn geschreven en zowel in het Nederlands als in het Engels zijn gesteld. Ook op thematisch vlak stelt de Stichting zich niet eenkennig op: de voor de prijs in aanmerking komende scripties kunnen betrekking hebben op de geschiedenis, op literaire vraagstukken of op maatschappelijke kwesties. Bovendien bestaat de Erik Hazelhoff Jong Talentprijs in essentie uit – behalve een geldprijs van 5000 euro – een auteurscontract bij uitgeverij Unieboek / Het Spectrum voor de publicatie van de bekroonde scriptie, zodat de kennis die binnen de besloten muren van de universiteit werd opgedaan, ook met een breder publiek kan worden gedeeld. De jury bestond dit jaar uit Catrien Santing (hoogleraar Middeleeuwse Geschiedenis aan de Rijksuniversiteit Groningen en begeleider van de Sleutelfigurenreeks van het Prins Bernhard Cultuurfonds), Sander van Walsum (verslaggever en commentator van *de Volkskrant*), Eduard Jan Richter (uitgeverij Unieboek / Het Spectrum), Minte Kamphuis (Koninklijk Nederlands Historisch Genootschap), Boyd van Dijk (winnaar van de Erik Hazelhoff Jong Talentprijs 2012) en – als voorzitter – Jo Tollebeek (hoogleraar Cultuurgeschiedenis sinds 1750 aan de KU Leuven). Zij gingen op zoek naar de masterscriptie die meer dan andere getuigde van wetenschappelijk vernuft, originaliteit, reikwijdte, maatschappelijke relevantie en stilistische bravoure.

Dit jaar waren er negenendertig inzendingen. De scripties kwamen uit zowat alle Nederlandse universiteiten, maar ook uit Gent en Leuven. Zij gaven een beeld van de recente ontwikkelingen in allerlei wetenschappelijke disciplines en studierreinen: de rechtsgeleerdheid en de wijsbegeerte, de literatuurwetenschap en de *media studies*, de erfgoedstudies en *Gender and Ethnicity*, de economische wetenschap en – meest van al – de geschiedenis. Op thematisch vlak getuigden zij van een enorme diversiteit. Nederlandse en Vlaamse studenten bleken zich de voorbije jaren te hebben gebogen over de vrouw in het vroegmoderne komische theater, de ethiek van Ricoeur en de participatie van buurtbewoners bij het buurtcentrum in de Utrechtse Staatsliedenbuurt – en dat doorgaans op een schitterende wijze te hebben gedaan. Zij bleken hun aandacht te hebben gericht op de opstelling van de middeleeuwse collectie in het nieuwe Rijksmuseum, op het kunstsubsidiedebat in het theater, op de organisatie van de ‘openbare ruimte’ – en daarbij even veel eruditie als enthousiasme te kunnen etaleren. Want dat staat vast: de kwaliteit van de inzendingen lag dit jaar opvallend hoog.

De jury heeft acht van deze negenendertig scripties voor de *longlist* geselecteerd. Hoe ruim de blik van de inzenders kan zijn, bleek uit de eerste daarvan: Kathrine van den Bogert schreef een scriptie over de jonge revolutionairen op het Tahrirplein, deed daarvoor ook vier maanden veldonderzoek in Kaïro en kwam op die manier tot een geëngageerde analyse van de relatie tussen politiek, religie en *gender* bij de gebeurtenissen in Egypte. Stefan Hoeymakers trok in zijn scriptie de wereld op een andere manier open: het ging hem om de complexe verhouding tussen economie, kunst en verleiding, om de vraag wat consumenten ertoe brengt zich te verenigen in een *brand community*. Het resultaat is een breed opgezet essay, waarin inzichten uit de psychologie, de cultuurwetenschappen, de filosofie en de *media studies* elkaar versterken. De media spelen ook een cruciale rol in de scriptie die Esther Audier aan het ‘geval Diederik Stapel’ wijdde. Het ging haar in haar studie immers niet om de fraude zelf dan wel om de reacties van wetenschapsbeoefenaren in de media: welke strategieën gebruikten zij om het beschadigde beeld van de wetenschap te ‘repareren’? Dat de Tweede Wereldoorlog en haar lange schaduw ook voor de afstuderende studenten een ijkpunt in de geschiedenis blijft, wekt niet echt verwondering. Tinne Claes schreef een scriptie over de betekenissen die cultuur en cultuurbeoefening voor joodse vrouwen in Wenen in de periode 1900-1938 konden krijgen. Het is de geschiedenis van een zwarte vleugelpiano en alles waar dit instrument in deze vier decennia voor stond: voor de Oostenrijkse identiteit van deze joodse vrouwen en voor hun passie voor de Duitse cultuur, voor hun emancipatie, voor een verre herinnering aan wat in de pogroms verloren was gegaan. Henk Hoogeveen richtte in zijn scriptie de blik op wat Armando het ‘schuldig landschap’ heeft genoemd: hoe, zo vroeg hij zich af, met het ‘dadererfgoed’ van de Tweede Wereldoorlog om te gaan, met die landgoederen en buitenplaatsen die een geschiedenis van pijn en verraad met zich meedragen? Hoe de biografie van deze plekken tonen en vertellen zonder deze geschiedenis te verbergen, maar ook zonder de plekken te ‘stigmatiseren’?

Deze vijf scripties zijn voortreffelijke werkstukken, intelligent opgezet, ingenieus gecomponeerd en vaak ook zeer toegankelijk geschreven. Maar de jury moest verder selecteren. Het zijn drie andere scripties uit de *longlist* die uiteindelijk ook de *shortlist* haalden en dus in aanmerking komen voor de toekenning van de Jong Talentprijs 2014. Ik noem ze in willekeurige volgorde.

In de eerste scriptie staat de Tweede Wereldoorlog en de omgang met haar gruwelen opnieuw centraal. Jan Julia Zurné reconstrueert en analyseert in *Feiten van hoogst ernstigen en weerzinwekkenden aard* de rechtsgang van bij de Jodenvervolging betrokken Nederlanders in de periode 1945-1960. Dat is vanzelfsprekend een belangwekkend thema, dat ook in het publieke debat over de oorlog intussen zijn sporen heeft achtergelaten. Zurné tilt dit debat op een hoger niveau: zij kadert het in de brede problematiek van de *transitional justice*, volgt met grote precisie de fases van de rechtsgang (van de opsporing en vervolging over de berechting tot de gratiëring) en aarzelt niet daarbij ook comparatief te werk te gaan. Hier is een zeer mature onderzoekster aan het woord. Zij kent het archiefmateriaal goed, heeft er geen moeite mee haar positie tussen meer ervaren onderzoekers te bepalen en heeft een heldere en zakelijke stijl, die bij dit onderwerp weldadig aandoet. Hier, zo wordt het de lezer al snel duidelijk, is sprake van een betrouwbare gids in wat ontegensprekelijk een complex historisch en juridisch landschap was – betrouwbaar, en ook rustig. Het is met die verbazende rust dat Zurné de lezer met een diepe onrust achterlaat wanneer zij aan het slot van haar scriptie de vraag naar de grenzen van deze rechtspraak stelt: omdat het bij deze rechtspraak steeds ging om individuele gevallen van verraad, arrestatie en mishandeling bleef zij beperkt tot de vaststelling en veroordeling van individuele misdrijven ‘zonder dat deze

werden geplaatst in de context van de moorddadige machine waarvan ze deel uit hadden gemaakt’.

Ook de tweede scriptie van de *shortlist* is historisch van aard, maar ditmaal wordt de lezer meegenomen naar een verder verleden. In *‘Wie leicht ist nicht ein Zettelchen beschrieben!’* betreedt Clara van de Wiel de achttiende eeuw – en de wereld van de nieuwe Bildungselite die zich toentertijd in de Duitse staten vormde. Het zijn de omgangsvormen van deze elite die zij onderzoekt, de eisen die aan de onderlinge omgang werden gesteld. Dat is een onderwerp met een zeer hoge moeilijkheidsgraad. Van de Wiel weet haar zegsman echter goed te kiezen: het is Adolph von Knigge, die in 1788 zijn – althans in Duitsland – befaamde *Über den Umgang mit Menschen* publiceerde. Juist bij Knigge, zo constateert de auteur, kan de lezer die vreemde paradox van de Bildungselite vinden: aan de ene kant een regelfetisjisme, aan de andere een hang naar authenticiteit. Dat is meteen ook het intellectuele probleem dat in deze scriptie centraal staat. Van de Wiel gaat het te lijf met een excellente kennis van de Duitse geschiedenis, een imposant bronnenonderzoek en een groot inlevingsvermogen. ‘Te lijf’ is in dit geval inderdaad een ongelukkig gekozen uitdrukking. Van de Wiel weet in haar scriptie immers op uiterst elegante wijze allerlei aspecten van de door haar in beeld gebrachte wereld van de Bildungselite met elkaar te verknopen – de briefcultuur, de etiquette, de ‘emotionalisering’ van de samenleving, de grens tussen publiek en privé, veranderende politieke idealen. Van de Wiel doorleeft haar thema, verwoordt haar bevindingen op een vaak prachtige wijze en heeft de nodige zorg besteed aan de vormgeving van haar studie.

In Zurné en Van de Wiel herkent de lezer uitstekende onderzoekers; met hun werkstuk voltooien beiden een academische studie – in beide gevallen aan de Universiteit van Amsterdam – die ongetwijfeld een wetenschappelijk vervolg zal krijgen. De auteur van de derde op de *shortlist* genomineerde scriptie vertoont een ander profiel. Laat er geen twijfel over bestaan: ook Wiebe de Graaf toont in *Taco Kuiper (1894-1945). ‘Ik ben zelf aansprakelijk voor mijn dood’*, de scriptie waarmee hij zijn studie Geschiedenis aan de Rijksuniversiteit Groningen afsloot, de regels van het vak meer dan te kennen; ook hij is een briljant onderzoeker. Wat de scriptie echter zo bijzonder en onconventioneel maakt, is de verregaande vervlechting van het wetenschappelijke met het persoonlijke. Het thema van de scriptie is suicide. Daarmee schrijft De Graaf, zo maakt hij onomwonden duidelijk, familiegeschiedenis: zijn moeder, haar moeder en ook haar grootvader – Taco Kuiper – maakten zelf een einde aan hun leven. Maar het gaat De Graaf vooral om historisch begrip. De zelfmoord van Taco hield verband met het sektarisme dat de Communistische Partij van Nederland (waarbij Taco zich ten tijde van de Spaanse Burgeroorlog had aangesloten) uitstraalde. Zij hing samen met zijn psychotechnische idealen. Zij was een intellectuele mode. Zo tilt De Graaf het verhaal van zijn familie op een hoger niveau, hij geeft het een wijder horizon – zoekend en tastend, soms ook speculatief. De stijl van de scriptie spiegelt de inhoud: hier geen zakelijkheid of elegantie, maar een intuïtieve stijl, die toch ook krachtig is. Het resultaat is een aangrijpend verhaal, dat een nieuw en verrassend inzicht biedt in de cultuur waartoe Taco Kuiper – en zovele anderen – behoorde.

Zo lichtte de jury drie prachtige scripties uit de negenendertig inzendingen: Jan Julia Zurné schreef over de rechtsgang van bij de Jodenvervolgung betrokken Nederlanders, Clara van de Wiel over achttiende-eeuwse omgangsvormen, Wiebe de Graaf over een generatie idealisten die – na de Oorlog – botste op ‘een muur die niet van wijken wist’ en een radicale conclusie trok. Ondanks de onmiskenbaar hoge kwaliteiten van de eerste twee scripties, is de jury van oordeel dat de grote originaliteit, het intellectueel doorzettingsvermogen en de persoonlijke

durf die aan de basis liggen van *Taco Kuiper (1894-1945)*. *'Ik ben zelf aansprakelijk voor mijn dood'*, deze scriptie tot een uitzonderlijke prestatie maken. Zij stelt het bestuur van de Stichting Erik Hazelhoff Roelfzema Prijs daarom met grote overtuiging voor Wiebe de Graaf de Jong Talentprijs 2014 toe te kennen.

Jo Tollebeek, voorzitter
Boyd van Dijk
Minte Kamphuis
Eduard Jan Richter
Catrien Santing
Sander van Walsum